

Beleggen in teakhout: geen tweesnijdend kapmes

Beleggen in teakhout lijkt financieel en ethisch aantrekkelijk, kortom: een nieuw tweesnijdend zwaard. Maar schijn bedriegt.

Beleggen in teakplantages zou niet alleen forse rendementen opleveren, maar ook bijdragen tot bescherming van de bedreigde regenwouden. Plantagehout is een substituum voor hout gewonnen in natuurbossen, zodat de noodzaak tot kappen van regenwoud zou verminderen. Dit zou leiden tot verbeterde conservering van met name biodiversiteit maar ook tot extra opslag van broeikasgassen. Kortom, teakpolissen worden gepresenteerd als een nieuw tweesnijdend zwaard: zowel de belegger als het milieu varen er wel bij. In dit artikel willen we kort stilstaan bij zowel het privaat-economisch rendement dat het Nederlandse publiek wordt voorgespiegeld als bij het achterliggende idee dat regenbossen 'gereed' kunnen worden door te investeren in plantages. Op beide zaken valt volgens ons wel het een en ander af te dingen.

Privaat-economisch rendement

In diverse advertenties wordt betoogd dat door te investeren in teakhoutplantages rendementen tussen de 15 en 25% procent behaald zullen worden. Helaas blijkt de basis voor de voorspelde rendementen flinterdun. In zijn geruchtmakende rapport over investeren in Flor Y Fauna's teakplantages (waarvan polissen verkocht worden door OHRA, met 'goedkeuring' van het Wereldnatuurfonds) schrijft de bosbouweconoom Centeno zelfs over de voorgespiegelde rendementen: "This may be considered fraud"¹. Het verwachte rendement van teakhoutplantages is gebaseerd op schattingen van de hoeveelheid verkoopbaar hout die de plantages per hectare zullen genereren en van de prijs waartegen die houtopbrengst zal kunnen worden verkocht. Hier volgt een korte discussie, gedeeltelijk gebaseerd op het rapport van Centeno.

Houtopbrengst

Ten eerste de houtopbrengsten per hectare. De groei van bomen, zoals voorspeld door diverse bedrijven en organisaties die teakpolissen aan de man trachten te brengen², staat in geen verhouding met de groeieresultaten zoals die in het verleden zijn gerealiseerd. Zo variëren de geadverteerde verwachte opbrengsten van plantages in Costa Rica na twintig jaar tussen de 345 m³ en de 1350 m³, terwijl er zelden of nooit een opbrengst hoger dan 300 m³ is gerealiseerd in dat land³. Voor het verschil tussen de prognoses van houtopbrengsten en de bestaande literatuur is geen enkele redelijke verklaring te vinden.

Prijsonwikkeling

Ten tweede blijkt de teakprijs waarmee in de winstprognoses is gerekend wel heel erg optimistisch ingeschat te zijn. Deze prijs zal afhangen van de afmetingen en de kwaliteit van het aangeboden product. Grofweg kan gesteld worden dat langzaam gegroeide, dikke bomen per volume-eenheid bijzonder waardevol zijn terwijl dit in veel mindere mate opgaat voor snel gegroeide, dunne bomen. Het is dan ook ernstig te betwijfelen of de bomen die aan het einde van de korte plantage-omloop (na 20 jaar) geoogst zullen worden dezelfde prijs per kubieke meter zullen opleveren als de (minstens 80 jaar) oude Aziatische exemplaren, wier prijs door (sommige) aanbieders van teakpolissen wordt gebruikt als referentieprijs. In ieder geval zal dit niet gelden voor de bomen die na 8, 12 en 16 middels uitdunnen van het plantagebos worden verkregen aangezien deze houtopbrengsten zeker van mindere kwaliteit zijn.

Ten slotte is ook de door de beleggingsfondsen voorspelde prijsstijging niet boven alle twijfel verheven. Hun schattingen lopen uiteen van onge-

veer 3% tot 9% per jaar⁴, terwijl over de laatste 15 jaar de prijsstijging van teak beperkt is geweest tot minder dan 3%. Aangezien een groot gedeelte van de oogst zal bestaan uit relatief laagwaardig materiaal waarvoor meer substituten beschikbaar zijn, zal de prijsstijging waarschijnlijk nog lager uitvallen. Volgens Kuiper en de Boer van de Stichting Bos en Hout zijn prijsstijgingen van meer dan 1% dan ook onwaarschijnlijk⁵. Overigens is ook niet denkbeeldig dat prijzen onder druk komen te staan, wanneer in een korte periode veel plantage-teak op de markt komt.

De realiteitswaarde van de prognoses, zowel in termen van houtopbrengsten als in termen van de prijs waartegen dit hout kan worden verkocht, valt dus sterk te betwijfelen. Maar wat zijn nu realistische rendementen? Vergeleken met het meest ambitieuze scenario verwacht Centeno een rendement dat slechts 17% van de prognose is die de groene belegger door OHRA, WNF en Flor Y Fauna wordt voorgespiegeld (uitgaande van een optimistische prijsontwikkeling van 4% stijging per jaar); zelfs het rendement van hun minst ambitieuze scenario dient te worden gehalveerd. Overigens kan beleggen in hout dan nog wel degelijk aantrekkelijk zijn, alleen worden niet de winsten gegenereerd waarvan in veel advertenties sprake is.

De redding van het regenwoud?

Het private rendement zal voor veel beleggers natuurlijk niet de enige reden zijn om te investeren in teakhout:

1. J.C. Centeno, *Economic analysis of Flor Y Fauna's teak plantations in Costa Rica*, 1993.

2. Voor een overzicht van de groeiprognoses door de diverse aanbieders, waaronder de OHRA/WNF tandem, zie bijvoorbeeld J.C. Centeno, OHRA en WNF handelen in Illusies, *de Volkskrant*, 12 oktober 1996.

3. Het eerste cijfer wordt gerapporteerd door de Amazon Teak Foundation, het tweede door Bosque Teca Verde; OHRA en Flor Y Fauna beloofden in eerste instantie opbrengsten tussen de 794 en 960 m³. Zie Teakbeleggingen: Uitspraak over twintig jaar, *Jaargang Houtwereld*, 1996.

4. Houtwereld, 1996, op.cit.

5. L.C. Kuiper en R. de Boer, Teakfondsen kunnen hun prognoses beter matigen, *de Volkskrant*, 1 oktober 1996.

het idee dat investeren in teakplantages bijdraagt aan het beschermen van tropische bossen speelt ook een rol. Uiteraard dienen ook plantagebossen aan enige ecologische duurzaamheidseisen te voldoen, wil de belegging inderdaad een groen randje krijgen.

Een belangrijk criterium is dat er geen natuurbos mag worden omgelegd om ruimte te maken voor de aanleg van plantagebossen. Hoewel deze eis haast te voor de hand lijkt te liggen, blijken niet alle plantagebossen er in praktijk aan te voldoen: in het verleden werd ongeveer 15% van de plantages aangelegd in natuurbossen⁶. Maar zelfs indien de teakplantages aan alle duurzaamheidseisen voldoen en geen natuurbos wordt opgeruimd om ruimte te scheppen voor aanleg van plantages, is het nog de vraag in hoeverre het regenwoud hierdoor wordt gespaard. In deze paragraaf betogen we dat de rol van plantages in het beschermen van tropisch bos beperkt zal zijn.

Het regenwoud gaat niet aan houtkap ten onder

Het belangrijkste argument waarom het aanleggen van teakplantages zou leiden tot behoud van tropische bossen is uiteraard dat de wereldwijde behoefte aan hardhout mede kan worden bevredigd door aanbod uit plantagebossen, zodat de druk op de regenwouden als producenten van hardhout afneemt: bosbouwactiviteiten in natuurbossen zouden worden verminderd, al was het maar via het prijsverlagende effect van verhoogd aanbod van hardhout.

Houtkap is echter (wereldwijd gezien) niet de belangrijkste directe oorzaak van tropische ontbossing: de meeste studies schatten de directe bijdrage van de bosbouwsector aan de ontbossing op maximaal 10% van het jaarlijks onthoste areaal. De belangrijkste reden is dat in regenwouden voornamelijk selectieve kap plaatsvindt: slechts enkele bomen van zeer hoge waarde worden per hectare gekapt en uitgesleept. Hoewel de ecologische schade aanzienlijk kan zijn, blijft het bos wel bestaan: deze kaptechniek leidt zelden of nooit tot claudwerkelijke ontbossing⁷.

Het gegeven dat de bosbouwsector slechts in beperkte mate verantwoordelijk is voor ontbossing impliceert dat het aanleggen van plantages waarschijnlijk niet zal leiden tot een sterke reductie in ontbossing⁸. Maar er kan

zelfs worden gesteld dat ontbossing erdoor zal toenemen. De belangrijkste oorzaak van ontbossing is niet de houtkap, maar de landbouwsector die verantwoordelijk is voor zo'n 60 tot 85% van de jaarlijkse ontbossing. Indien plantagebossen een 'succes' worden en het aanbod van plantagehardhout substantieel toeneemt⁹, zal dit leiden tot een prijsdaling of tot verminderde prijsstijging van hout uit natuurbos. Het gevolg hiervan is dat de waarde van natuurbos als bron van hout zal afnemen. Naarmate de prijs van in natuurbossen gewonnen hardhout lager wordt zal een landeigenaar die voor de keuze staat zijn hectare natuurbos (duurzaam) te exploiteren voor houtproductie of die hectare te converteren naar landbouwgrond, eerder geneigd zijn voor het tweede te kiezen. Dalende houtprijzen (in elk geval relatief ten opzichte van de situatie waarin plantage-teak niet wordt aangeboden) verlagen de netto contante waarde van bosbehoud ten opzichte van de verdisconteerde baten van conversie van bosgrond naar alternatief landgebruik, en dus zal de afweging eerder in het voordeel van ontbossing uitvallen¹⁰.

Omdat niet de bosbouwsector maar de landbouwsector de belangrijkste directe veroorzaker van ontbossing is, kan worden gesteld dat het investeren in houtplantages weinig zinvol zal zijn dan wel negatief kan uitpakken omdat door de prijsdrukkende werking van het aanbod van plantagehout alternatieve gebruiksrichtingen van natuurbosgrond relatief interessanter worden.

Migratie

Wat we dan negeren, is dat de bosbouwsector indirect wel ontbossing uitlokt door de aanleg van wegen in het regenwoud. De laatste jaren is in veel ontwikkelingslanden een migratiestroom op gang gekomen van mensen die naar het regenwoud trekken op zoek naar een inkomen. De belangrijkste push-factoren zijn de toegenomen werkloosheid in de steden en de hoge bevolkingsdruk in de landbouwgebieden buiten het regenwoud. De aantrekkelijkheid van het migreren naar het regenwoud om daar landbouw te bedrijven, wordt verhoogd door de aanleg van wegen. Bosbouwbedrijven leggen wegen aan om het gewonnen hout te kunnen afvoeren naar lokale markten en naar

de havens; boeren die op zoek zijn naar land maken van deze wegen gebruik om diep in het regenwoud te kunnen doordringen. Er kan zelfs bijna worden gesteld dat bosbouw een noodzakelijke voorwaarde is voor landbouwactiviteit in het regenwoud: hoewel in de hele tropische zone ongeveer 70% van de ontbossing plaatsvindt in bossen waarin eerst bosbouwactiviteiten hebben plaatsgevonden, ligt in veel landen dit aandeel dicht bij de 100%¹¹. Op grond van dit indirecte gevolg van bosbouw kan worden gesteld dat aanleg van teakplantages misschien wel zinvol is: als de 'noodzaak' tot kappen in natuurbos verdwijnt zullen investeringen in infrastructuur door de bosbouwsector afnemen, en dus zullen er minder landbouwactiviteiten plaatsvinden in het regenwoud.

Hoewel dit argument op zichzelf valide is, gaat het pas echt een rol spelen over pakweg twintig jaar wanneer het plantagehout in grote hoeveelheden beschikbaar komt. Dit betekent allereerst dat met het huidige tempo van tropische ontbossing (jaarlijks verdwijnt bijna 2% van het regen-

6. Zie S. Postel en L. Heisse, *Reforestation the earth, Worldwatch Paper*, nr. 83, 1988.

7. Zie bijvoorbeeld T. Amelung en M. Diehl, *Deforestation of tropical rain forests: economic causes and impact on development*, J.C.B. Mohr Tübingen, 1992; E.B. Barbier, J.C. Burgess, J. Bishop en B. Aylward, *The economics of the tropical timber trade*, Earthscan, Londen, 1994.

8. Indien alleen de houtkap voor internationale consumptie in ogenschouw wordt genomen, daalt het aandeel van commerciële bosbouw in de ontbossing zelfs naar minder dan 1% omdat het grootste deel van het gewonnen hout wordt gebruikt als brandhout of bestemd is voor lokaal gebruik.

9. Overigens betwijfelen we of op dergelijk grote schaal plantageproductie van hardhout haalbaar is. Om aan de totale wereldbehoefte van tropisch industriehout te voldoen, dient ongeveer 16 miljoen hectare te worden aangelegd; een oppervlakte van vijf keer Nederland!

10. Zie voor een uitgebreidere argumentatie E.H. Bulte en D.P. van Soest, *Ontbossing en de handel in tropisch hardhout*, *ESB*, 22 november 1995, blz. 1044-1047; en voor een kwantitatieve uitwerking voor Ivoorkust: S.K. Ehui en Th.W. Hertel, *Deforestation and agricultural productivity in the Côte d'Ivoire*, *American Journal of Agricultural Economics*, nr. 7, 1983, blz. 703-711.

11. T. Amelung en M. Diehl, 1992, op.cit.

woud¹²) de redding dus sowieso te laat lijkt te komen. Ondertussen speelt een ander proces een belangrijke rol, dat wordt gedreven door de prijsverwachtingen. Ten eerste dreigt niet-duurzame kap op korte termijn te worden gestimuleerd; rekening houdend met verhoogde concurrentie van plantagehout in de toekomst en de daaruit voortvloeiende (relatieve) daling van de houtprijzen, zullen de concessiehouders ertoe aangezet worden het huidige aanbod van hout te verhogen door versneld te gaan kappen; de snelheid waarmee gesloten bossen worden opengelegd, kan op korte termijn dus toenemen¹³. Ten tweede bevinden, zoals gezegd, landbouwactiviteiten vooral (illegaal) plaats op concessiegebieden vanwege de goede toegankelijkheid. Uit oogpunt van bosbehoud dient de bosbouwsector dus voldoende prikkels te krijgen zijn concessies te beschermen tegen 'indringers'. Bosbouwbedrijven kunnen (gewapende) boswachters aanstellen of alternatieve werkgelegenheid scheppen, om dit te voorkomen¹⁴. Deze uitgaven kunnen als investeringen bestempeld worden: men moet in het heden kosten maken om in de toekomst nog hout te kunnen winnen in een bepaald bosgebied. De toekomstige prijsdaling (relatief ten opzichte van de prijsontwikkeling zonder aanbod van plantagehout) zal leiden tot een verminderde prikkel dit soort investeringen te doen. Gecombineerd met het bovengenoemde idee dat de toekomstige (relatieve) prijsdaling mogelijk zal leiden tot extra bosbouwactiviteiten in het heden en dus tot versnelde openlegging van het regenwoud voor migranten, zullen de eventuele toekomstige baten van het gesloten houden van bossen worden uitgehold door versnelde conversie in het heden. In dat geval neemt de huidige druk op natuurbossen dus ook toe in plaats van af.

Naast deze twee argumenten is er nog een reden om te verwachten dat

het migratieproces zal worden versterkt. Vaak wordt aangenomen dat er voldoende ruimte is om bomen aan te planten: gedegradeerde grond zou daar uitermate geschikt voor zijn. Het feit dat grond gedegrademd is impliceert echter niet vanzelf dat zij waardeloos is¹⁵. Voor de lokale bevolking is de betreffende grond vaak letterlijk van levensbelang. Het 'onteigenen' van deze grond impliceert dat die lokale bevolking elders een bestaan moet opbouwen, zodat de druk op de natuurbossen zal toenemen. Slechts een deel van die mensen zullen immers werk kunnen krijgen op de plantages.

Conclusie

In advertenties wordt het Nederlandse publiek opgeroepen te beleggen in teakhoutplantages. Dit zou goede rendementen opleveren en bovendien bijdragen tot bescherming van het tropisch regenwoud. Het financiële rendement wordt echter door veel bedrijven en organisaties schromelijk overdreven. Verder is het zeer de vraag of van plantages enige positieve invloed op ontbossing uitgaat: gegeven het feit dat houtkap niet de belangrijkste oorzaak van ontbossing is, kan de aanleg van houtplantages niet afdoende zijn om ontbossing tegen te gaan. Bovendien kan de prijsverlagende werking van het verhoogde aanbod van hout door plantages ontbossing stimuleren: enerzijds vermindert de waarde van natuurbos als houtproducent en anderzijds kan de verwachte toekomstige (relatieve) prijsdaling leiden tot versnelde kap in het heden, waardoor de toegankelijkheid van het regenwoud voor landbouw toeneemt.

Gegeven het belang van de landbouwsector in het ontbossingsproces (en dan met name de rol van de migrerende boer daarin) vraagt daadwerkelijke bescherming van tropische bossen grotere offers van het Westen, met name op het gebied van investe-

ringen in scholing, arbeidsintensieve industrialisatie, alfabetiseringsprogramma's, verhoging van de productiviteit van landbouwgronden, landhervormingsprogramma's en afremming van de bevolkingsgroei. Al met al een beleid dat volgens schattingen van de Wereldbank rond 60 miljard dollar per jaar zal moeten kosten. Zoals Myers al schreef: "The source problem is an amalgam of non-forestry problems, ... hence the overall problem [of deforestation] must be tackled largely through non-forestry measures"¹⁶. Het planten van bomen door welwillende beleggers zal de bossen niet redden.

De conclusie is dus dat zowel het economisch rendement voor de belegger als het ecologisch rendement in termen van behoud van het regenwoud twijfelachtig zijn: het tweesnijdende zwaard op het gebied van bosbescherming is waarschijnlijk uitermate bot.

Erwin Bulte en Daan van Soest

Werkzaam bij resp. de vakgroep Ontwikkelingseconomie van de Landbouwuniversiteit Wageningen en de vakgroep Algemene Economie van de Rijksuniversiteit Groningen. Met dank aan Niels Hermes en Ger Lanjouw.

12. N. Myers, Tropical deforestation: rates and patterns, in: K. Brown en D.W. Pearce (red.), *The causes of tropical deforestation*, UCL Press, Londen, 1994.

13. In een rapport van Milieudefensie wordt gerapporteerd dat deze tendens reeds waarneembaar is in de tropen; zie *Actieplan Nederland duurzaam*, Milieudefensie, Amsterdam, 1992.

14. International Tropical Timber Organization, Incentives in Producer and Consumer Countries to Promote Sustainable Development of Tropical Forests, *ITTO pre-project report*, Oxford, 1991.

15. Milieudefensie, 1992, op.cit.

16. N. Myers, 1994, op.cit.

ESB laat zien wat je met economie kunt doen